

БІЛОЦЕРКІВСЬКА

Алла Сергіївна,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
сектору наукознавства

Центру історії аграрної науки
Державної сільськогосподарської
наукової бібліотеки НААН (м. Київ)

**ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ПЕРШОЇ СЕСІЇ НАУКОВО-
КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ РАДИ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ (1928 р.)**

У статті висвітлено основний перебіг подій у період проведення першої сесії Науково-консультаційної ради Народного комісаріату земельних справ УСРР (4–7 квітня 1928 року), а також проаналізовано прийняті на ній рішення та їхнє значення для подальшого розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки зокрема, а також сільського господарства в цілому.

В статье отражен основной ход событий в период проведения первой сессии Научно-консультационного совета Народного комиссариата земельных дел УССР (4–7 апреля 1928 года), а также проанализированы принятые на ней решения и их значение для последующего развития отечественной сельскохозяйственной науки в частности, а также сельского хозяйства в целом.

This article reviews the main happenings in the period of the first session of the Scientific Advisory Board of the National Commissariat of Agriculture of USSR (4-7 April 1928). The decision taken on it and their importance for the further development of national agricultural research in particular, as well as rural economy as a whole were analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (НКР) існувала протягом 1927–1930 років і була проміжною інституцією між Сільськогосподарським науковим комітетом України (1918–1927) та Всеукраїнською Академією сільськогосподарських наук (1931–1935). НКР, як і вищеназвані установи, є предтечею сучасної Національної академії аграрних наук України (НААН). До складу НКР входило понад 50 найвидатніших вчених і практиків як

УСРР, так і всього Радянського Союзу. Саме за період її існування було створено ряд науково-дослідних інститутів, що нині функціонують в мережі НААН.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням діяльності Науково-консультаційної ради вперше в Україні став займатися Центр історії аграрної науки, що нині функціонує при Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН (ДНСГБ НААН). Так, за науковою редакцією доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента НААН, заслуженого працівника сільського господарства України, заслуженого діяча науки і техніки АР Крим, директора ДНСГБ НААН В. А. Вергунова в 2010 році вийшов збірник документів і матеріалів з історії становлення та діяльності Науково-консультаційної ради [1]. Працівники сектору наукознавства Центру історії аграрної науки ДНСГБ НААН: кандидат історичних наук О. О. Черниш, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник З. П. Кірпаль та кандидат історичних наук А. С. Білоцерківська проводили дослідження з історії створення та діяльності НКР [2–6]. Але в цих працях фактично відсутня інформація про першу сесію НКР, під час якої вирішувалася актуальна в той час проблема скотарства та визначалися головні напрямки подальшої роботи Ради.

Цілі статті. Автор даної статті ставить за мету розкрити перебіг подій у період першої сесії НКР (4–7 квітня 1928 року), а також показати основні прийняті на сесії рішення та їхнє значення для подальшого розвитку сільського господарства країни.

Виклад основного матеріалу. Перша сесія Науково-Консультаційної Ради, що проходила з 4 по 7 квітня 1928 року в м. Харків, була присвячена, в основному, розгляду питання наукового забезпечення тваринництва в Україні. На засіданнях сесії головував народний комісар земельних справ УСРР О. Г. Шліхтер. У ній взяли участь відомі на той час вчені в цій галузі: професори О. К. Філіповський, П. Т. Лавренюк, В. П. Устьянцев, Д. Г. Віленський, М. Ф. Іванов, А. К. Скороходько та інші. Вони виступили з

доповідями щодо економіки українського тваринництва, галузі тваринництва та перспектив її подальшого розвитку, питання кормів в Україні, методів покращення українського тваринництва, захисту тварин [7].

Проблема тваринництва у той час була дуже актуальною, оскільки саме ця галузь вважалась найбільш економічно вигідною для сільського господарства України. У розвитку тваринництва 1928 рік став піковим. Проте в організації правильного ведення скотарства існували й недоліки: недостатнє використання зовнішніх ринків збуту, криза у виробництві кормів та неорганізованість у їх постачанні.

Для періоду кінця 20-х років ХХ століття характерне запровадження курсу колективізації – створення великих колективних господарств на основі селянських дворів. Передвісником цього стало усупільнення сільськогосподарського виробництва. На основі дедалі глибшого суспільного поділу праці, спеціалізації і кооперування виробництва, а також посилення взаємозалежності між окремими виробниками багато розрізаних процесів виробництва мали об'єднатися в одне ціле.

Провідними та економічно вигідними галузями тваринництва в 20-х роках ХХ були визнані: скотарство (розведення і використання великої рогатої худоби), свинарство та птахівництво. Учені, які працювали в межах НКР, розробили спеціальну систему районування в галузі скотарства, пов'язану з природно-історичними та економічними умовами: 1) Правобережжя та Полісся – масляно-жирова промисловість; 2) Степ – масляно-жирова із значною мережею сироварень; 3) Лісостеп – сально-м'ясна.

Важливим і, разом з тим, не вирішеним до кінця залишалося питання кормодобування й ефективного використання корму. На думку членів НКР вибір кормових рослин мав здійснюватися на підставі їхнього попереднього вивчення кожною сільськогосподарською дослідною станцією. Одним із головних завдань з покращення кормової бази України було введення до

використання нових диких кормових рослин: дворічної вики, буркуна, солончакового ячменю та ін.

На першій сесії НКР звертали увагу на питання раціонального використання відходів технічного виробництва в Україні. Так, значна частина їх використовувалася не раціонально або вивозилася за кордон, а також потребувала більш детального вивчення та встановлення оптимальних способів їх застосування.

Рада вважала прискорення процесу механізації сільського господарства (заміна коня трактором) одним із заходів, що стане поштовхом для розвитку галузі тваринництва, а також дасть змогу використати зайвий корм для промислового тваринництва та швидше усунути сільськогосподарське виробництво.

На сесії також обговорювалося питання про доцільність кормовиробництва та належне використання кормів. З метою координації вивчення кормової площі та кормових ресурсів в Україні НКР висловила за організацію, по-перше, постійної Міжвідомчої комісії з представників Наркомзему та Наркомосвіти, яка об'єднувала б та планувала ці роботи, а по-друге, за створення науково-дослідного інституту зоотехнії в Україні [8].

Слід наголосити, що за роки діяльності НКР вдалося досягти вагомих успіхів у розвитку тваринництва. Один тільки факт утворення НДІ зоотехнії, який зосередив всі наукові сили та напрацювання у цій галузі, став вагомим поштовхом в ефективному розвитку українського тваринництва. Це відкрило широкі перспективи щодо збуту його продукції як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках, а також для збільшення обсягів виробництва [1, с. 9].

Висновки з роботи першої сесії Науково-Консультаційної Ради Наркомзему з питання розвитку тваринництва в Україні стосувалися й досягнень у суміжних галузях сільського господарства: сільськогосподарська економіка, зоотехнія, ветеринарія. У вчених виникла думка про створення спеціалізованих науково-дослідних інститутів, що мали працювати в цих напрямках.

Окрім проблеми розвитку галузі тваринництва, на першій сесії розглядалися «Положення про Науково-консультаційну раду Наркомзему УСРР», програми та методи роботи НКР. Саме тоді було визначено основні дев'ять напрямків, за якими мала працювати Рада: 1) проблема тваринництва, 2) боротьба з посухою, 3) проблема Дніпробуду і нових сільськогосподарських культур, 4) сільськогосподарське районування України, 5) розширення спеціальних технічних культур, 6) підвищення врожайності землі, 7) індустріалізація українського сільського господарства і будівництво переробних підприємств, 8) усупільнення українського сільського господарства на новій технічній базі, 9) організаційно-виробничі напрями українського сільського господарства [10].

Вивчення Дніпробуду передбачало дотримання таких елементів: Дніпрельстан як транспортна магістраль та її вплив на сільське господарство окремих районів України. Проблема Дніпрельстану включала в себе різні аспекти: 1) як новий центр споживання сільськогосподарських продуктів; 2) як нове джерело попиту на робочу силу, особливо в аграрно-переселених районах; 3) як джерело дешевої електроенергії та його вплив на електрифікацію сільського господарства та утворення сільськогосподарської індустрії; 4) як проблема зрошення степу поблизу Дніпра.

У галузі наукового вивчення питань інтенсифікації сільського господарства головними напрямками були визначені: розвиток садівництва й городництва та поширення низки технічних культур (картоплі, олійних та цукроносних рослин і т. п.) В галузі індустріалізації сільського господарства планували науково обґрунтувати розмір та черговість будівництва підприємств для переробки сільськогосподарської продукції. Питання будівництва беконних фабрик, молочарських заводів, гуралень, цукроварень, мануфактурних підприємств залишалося не вирішеним. Усупільнення сільського господарства на новій технічній базі, будучи головною передумовою реконструкції сільського господарства, з наукової точки зору залишалося зовсім не вивченим.

Проблема сільськогосподарського районування передбачала розгляд таких питань: 1) ґрунтове та гідрологічне районування України; 2) кліматичне районування; 3) геоботанічне районування; 4) зоогеографічне районування; 5) економічне районування; 6) сільськогосподарське районування.

Виконання даної роботи полегшило б комплексну порайонну будову українського сільського господарства і допомогло б скласти перспективний план розвитку сільського господарства на підставі правильної диференціації завдань між сільськогосподарськими районами України, з урахуванням не лише сільськогосподарських, але й природно-історичних чинників.

Проблема боротьби з посухою була, головним чином, притаманна степовій смузі України. Для її вирішення передбачався розгляд таких основних питань: а) організація сухого рільництва; б) створення нових сортів посухостійких рослин; в) вивчення асортименту рослин та тварин в умовах зміненого водного режиму; г) покращення водного режиму штучним заходами; д) економічне обґрунтування сільського господарства в посушливій смузі. Суміжною темою стала проблема Дніпробудівництва з відповідним циклом науково-дослідних робіт [11].

Питання інтенсифікації сільського господарства вирішувалося на державному рівні та було найголовнішим завданням тогочасної агрономії. Безпосередньо Науково-Консультаційна Рада мала займатися розвитком тваринництва та вирощуванням спеціальних і технічних культур. Із питанням вирощування спеціальних культур, відповідно, був пов'язаний розвиток таких галузей сільського господарства: городництво, садівництво, виноградарство, хмільництво, тютюнництво, вирощування лікарських рослин. До технічних рослин відносилися олійні, цукрові буряки, прядивні, дубильні.

Оскільки Україна вважалася основним хліборобським краєм в усьому Радянському Союзі, постало питання переходу сільського господарства із зернового типу на виробництво технічних культур та інтенсивне

тваринництво. Перед членами Науково-консультаційної ради НКЗС згідно рішень першої сесії НКР постали нові завдання: 1) науково обґрунтувати загальний план розвитку сільського господарства України, зокрема п'ятирічний план; 2) розробити найважливіші принципові питання діяльності у межах Наркомзему; 3) зробити критичну наукову оцінку найважливіших заходів Наркомзему [10].

Висновки. Отже, результати проведеного історичного дослідження свідчать, що на даний момент не існує наукових праць, присвячених першій сесії, Науково-консультаційної ради Наркомзему УСРР, яка проходила 4–7 квітня 1928 року. Рішення, прийняті на цій сесії, мали досить важливе значення для подальшого розвитку тваринництва в країні, а також намічали основні напрямки роботи Науково-консультаційної ради Наркомзему УСРР.

Список використаної літератури

1. *Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.)* : зб. док. і матеріалів / НААН України, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, О. О. Черниш, З. П. Кірпаль, А. С. Білоцерківська, Ю. О. Соколюк ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. 2010. – 600 с. ; порт., фото – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 41).

2. *Черниш О. О.* Історія утворення й діяльності Науково-Консультаційної Ради (1928–1930) при Наркомземі УСРР / О. О. Черниш, З. П. Кірпаль, А. С. Білоцерківська // Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали п'ятої конференції молодих учених та спеціалістів, м. Київ, 28 травня 2009 року / УААН, ДНСГБ ; редкол. : В. А. Вергунова та ін. – К., 2009. – (3 нагоди 125-річчя створення Полтавського інституту агропромислового виробництва ім. М. І. Вавилова УААН). – С. 91–92.

3. *Черниш О. О.* Історія започаткування, розвитку й діяльності Науково-Консультаційної Ради (1927–1931 рр.) при Наркомземі УСРР / О. О. Черниш, З. П. Кірпаль, А. С. Білоцерківська, Л. Л. Ткач // Створення національної сільськогосподарської бібліографії як складової національної програми інформатизації України в аграрній галузі : матеріали наук.-практ. конф. м. Київ, 2009. – Вінниця, 2009. – С. 218–222.

4. *Черниш О. О.* Внесок Науково-консультаційної ради (1927–1930) при Народному Комісаріаті Земельних Справ України у вирішення проблеми Дніпрельстану // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – К., 2010. – Вип. 46. – С. 237–244.

5. *Черниш О. О.* Актуальні проблеми аграрної науки як головні завдання діяльності Науково-Консультаційної Ради НКЗС УСРР(1927–1930 рр.) // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – К., 2010. – Вип. 44. – С. 237–243.

6. *Черниш О. О.* Науково-Консультаційна Рада при Народному комісаріаті земельних справ УСРР (1927–1930 рр.) як керівний осередок наукової сільськогосподарської думки // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць / відп. ред. О. Я. Пилипчук. – К., 2010. – Вип. 43. – С. 237–242.

7. *ЦДАВО України*, ф. 27, оп. 9, спр. 503, арк. 263–264 (зв.)

8. *I сесія* Науково-Консультаційної Ради при НКЗС // Український агроном. – 1928. – № 4. – С. 69–71.

9. *ЦДАВО України*, ф. 27, оп. 9, спр. 506, арк. 45–47 (зв.).

10. *Там само*, арк. 65–67 (зв.).

11. *[Рішення першої сесії Науково-консультаційної ради]* / Український агроном. – 1928. – № 4. – С. 69–71.